

УДК 378

THE PROBLEM OF THE PREPARATION OF THE FUTURE HIGHER SCHOOL TEACHER FOR THE ORGANIZATION OF THE INDEPENDENT STUDENTS' WORK IN PSYCHO-PEDAGOGICAL LITERATURE
ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

*Razyak M. I./ Пазяк М. І.**Student / студент**Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,**Ivano-Frankivsk, Shevchenko, 57, 76018**Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника,**вул. Шевченка, 57, 76018*

Анотація. У статті схарактеризовано наукові джерела з проблеми підготовки майбутнього викладача вищої школи до організації самостійної роботи, які презентують теоретичні і методологічні засади самостійної роботи в освітньому процесі та засвідчують різні механізми її переведення в реальний навчально-професійний контекст. Самостійна робота створює умови для актуалізації різних типів і способів самореалізації, самоорганізації, саморегуляції, самоактуалізації особистості студента.

Ключові слова: самостійна робота, навчальна діяльність, студенти, викладач вищої школи, заклади вищої освіти.

Вступ. За сучасних умов суспільного і освітнього розвитку проблема формування самостійності особистості дедалі актуалізується, набуває всеосяжної значущості та розглядається як важливий чинник її саморегуляції. У такому контексті українські і зарубіжні учені філософи, культурологи, психологи, педагоги (Л. Бабіч, В. Біблер, М. Бердяєв, І. Бех, Ю. Бондарчук, Л. Виготський, М. Данилов, В. Євдокимов, Е. Ільєнков, В. Лозова, П. Підкасистий та ін.) вказують на вирішальне значення фундаментальної науково-методичної підготовки майбутнього фахівця до самостійної роботи як навчальної, так і професійної. Тому за останні десятиліття з'явилося чимало педагогічних теорій, в основі яких лежать розробка технології формування особистості з урахуванням її вікових та індивідуальних особливостей, ідея виховання особи, яка здатна самостійно здобувати нові знання, оволодівати новими способами діяльності та застосовувати їх для розв'язання пізнавальних і професійних завдань.

Основний текст. У радянській та сучасній психолого-педагогічній літературі постійно порушується питання розробки організаційно-педагогічних умов і засобів стимулювання професійного самовдосконалення майбутніх педагогів, які б сприяли підвищенню їхньої професійної майстерності, стимулювали потреби в самостійності, самореалізації, саморозвитку. Авторитетні вчені (Л. Бондар, М. Вашуленко, О. Заболотська, І. Дроздова, В. Козаков, О. Малихіна, М. Пентиліук, П. Підкасистий та ін.) розглядають ці умови і риси як такі, що значною мірою визначають ефективність виконання професійних завдань та впливають на здатність особистості регулювати мислення загалом. Тому перед викладачами вищів постає надважливе завдання

щодо формування у студентів самостійності як базової риси характеру та підґрунтя професійної компетентності.

Самостійність є провідною якістю майбутнього викладача закладу вищої освіти (ЗВО), що виявляється в умінні використовувати професійну компетентність (мовну, комунікативну, дослідницьку, самоосвітню тощо) та життєвий досвід і систему цінностей для того, щоб ставити перед собою чіткі мету і завдання та досягати їх власними силами. Для мобілізації професійного самостановлення особистості майбутнього викладача вишу, забезпечення йому стартових можливостей для реалізації своєї самостійності необхідно враховувати динаміку оновлення знань, жорстку конкуренцію на ринку праці, мобільність прийняття рішень у мінливих ситуаціях. З огляду на це, виникає потреба включення особистості студента-магістранта в такі нові види самостійної роботи (наприклад, самостійно-дослідницька, самостійно-проектна тощо), які інтегровано, системно актуалізують їхній культурний, інтелектуальний, творчий, пошуковий, потенціал (Н. Заїка [3]).

Вивчення психолого-педагогічних досліджень засвідчує, що проблема самостійної роботи висвітлюється різнопланово. При цьому науковці зосередити зусилля на вивчення питання формування здатності майбутніх фахівців освітньої галузі до самоорганізації, саморозвитку й самовдосконалення. Існують різні погляди і підходи до визначення методологічних засад організації самостійної роботи студентів. Про поліпарадигмальність вивчення цього феномену свідчать монографії радянських і сучасних учених та докторські дисертації (М. Князян [6] , В. Козаков [8], О. Малихін, С. Мартиненко, В. Солдатенко) і кандидатські (З. Кучер, Н. Сидорчук, Н. Чернігівська, І. Шайдур, І. Шимко та ін.).

Зокрема, прикладні аспекти самостійної роботи студентів висвітлено в монографіях і посібниках А. Алексюк «Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання» [1], В. Бобрицької «Формування самоосвітньої компетенції у майбутніх учителів у контексті євроінтеграційних процесів», В. Козакова «Інформаційно-методичне забезпечення самостійної роботи» [7], М. Солдатенко «Самостійна пізнавальна діяльність викладача як засіб розвитку його професіоналізму», яка вважає, що за умов оновлення освітньої парадигми проблема організації самостійної навчальної роботи стає винятково важливим аспектом діяльності сучасних вишів, бо вона справляє вирішальний вплив на розвиток пізнавальної активності студентів та механізмів самоуправління і особистісного розвитку, забезпечує безпосереднє поєднання теорії з практичними завданнями [10, с. 122]. Зі свого боку В. Козаков стверджує, що теоретичне обґрунтування системи самостійної роботи студентів вишу є найбільш і актуальним суттєвим чинником формування змісту сучасної освіти, бо він враховує її прогностичний аспект і акценту на значущості не лише змісту навчального матеріалу, а й на логічних зв'язках між його складниками. Система самостійної роботи студентів також забезпечує послідовність процесу організації навчально-пізнавальної і самоосвітньої діяльності; розробку критеріїв відбору нових знань до змісту вищої освіти та вилучення другорядних, застарілих відомостей; формування у студентів

цілісних знань на основі циклів дисциплін гуманітарної, професійної і практичної підготовки з урахуванням освітньо-кваліфікаційної характеристики, на основі якої формуються навчальні плани і освітні програми ЗВО [8, с. 14].

Різні аспекти підготовки майбутніх викладачів до організації самостійної роботи студентів окреслені у роботі О. Любашенко. Виходячи з того, що самостійна робота є обов'язковим нормативним складником освітнього процесу у виші, дослідниця визначила такі підходи і завдання щодо її удосконалення і повнішого використання потенціалу: збільшення частки самостійної роботи як виду діяльності і здійснення організації процесу навчання; спільна діяльність викладача і студента з планування, реалізації, коригування, оцінювання результатів праці; урахування досвіду студента як джерела навчання; індивідуалізація навчання, що передбачає орієнтацію на пізнавальні запити особистості з урахуванням її когнітивних особливостей; досягнення життєвої мети студента через навчання; неперервний розвиток освітніх потреб молодшої людини, стимулювання її бажання самостійно вчитися [9, с. 64].

Також заслуговує на відзначення обґрунтоване Н. Калашниковою і В. Вертегел положення про когнітивно-розвивальний потенціал самостійної роботи студентів. За думкою вчених вона необхідна не лише для оволодіння певною дисципліною, а й для формування навичок самостійної роботи загалом, зокрема в навчальній, науковій, професійній сферах діяльності, для формування здатності брати відповідальність і самостійно розв'язувати проблему, шукати конструктивні рішення та шляхи виходу з кризових ситуацій тощо [5, с. 66-67]. Практичною орієнтованістю відзначається запропонована І. Зимньою схема поетапного багаторівневого процесу формування стійких навичок самостійної навчальної діяльності. Вчена пропонує її організацію і проведення на чотирьох органічно і послідовно взаємопов'язаних рівнях: перший –копіювальний, передбачає дії за зразком (ідентифікація об'єктів і явищ, розпізнавання їх шляхом порівняння з відомими зразками); другий –репродуктивний, спрямований на сприйняття інформації про різні властивості об'єкта, процесу або явища, що осмислюється у межах запам'ятовування (узагальнення прийомів пізнавальної діяльності, їхнє перенесення на розв'язання більш складних завдань); третій – продуктивний, передбачає самостійне застосування набутих знань для виконання завдань, що виходять за межі відомих зразків (здатність до індуктивних і дедуктивних узагальнень); четвертий рівень – це самостійна творча діяльність студента, що передбачає вміння застосовувати знання у нових ситуаціях, за умов пошуку нових способів виконання завдань, що потребують творчого мислення [4, с. 37].

При розробці методики організації різних етапів експериментальної роботи спиралися на положення праці Н. Голуб, згідно з яким результати самостійної роботи студентів значною мірою залежать від добору ефективних методів, форм, прийомів навчання і контролю, а також корекції навчальних досягнень. Це передбачає використання різних типів навчальних, дослідницьких завдань, які виконуються студентами за керівництва викладача або за допомогою інструкцій для набуття знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності та вироблення системи поведінки [2].

Висновки. Отже, схарактеризовані та інші наукові джерела з досліджуваної проблеми презентують теоретичні і методологічні засади самостійної роботи в освітньому процесі та засвідчують різні механізми її переведення в реальний навчально-професійний контекст. Це забезпечує взаємопов'язану та взаємозумовлену діяльність студента і викладача з формування пізнавального інтересу магістранта як майбутнього науково-педагогічного працівника. Досвід психолого-педагогічних досліджень показує, що самостійна робота дає змогу кожному студентові визначити індивідуальну траєкторію навчання, забезпечує його включення до колективної діяльності, позаяк після виконання самостійних завдань вони обмінюються думками щодо ефективних шляхів їхнього виконання.

Література:

1. Алексюк А. М. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання. К., 1993. 245 с.
2. Голуб Н. Б. Самостійна робота студентів з риторики : навч.-метод. посіб. Черкаси: Брама – Україна, 2008. 232 с.
3. Заика Н.В. Психологические вопросы организации самостоятельной работы студентов в вузе: учеб. пособ. Харьков: ХГУ, 1991. 128 с.
4. Зимняя И. А. Педагогическая психология: учеб. пособ. Ростов н/Д.: Феникс, 1997. 480 с.
5. Калашник Н. Г., Вертегел В. Л. Самостійна робота – потужний засіб сучасної освіти і виховання: навч.-метод. посіб. Запоріжжя: Запорізь. нац. ун-т, 2005. 326 с.
6. Князян М. О. Самостійно-дослідницька діяльність майбутнього педагога: структура, функції, засоби активізації: навч. посіб. Ізмаїл : Сміл, 2006 . 136 с.
7. Козаков В.А. Самостійна робота студентів як дидактична проблема. К. : НМК ВО, 1990. 62 с.
8. Козаков В. А. Теория и методика самостоятельной работы студентов. автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02. Киев, 1991. 44 с.
9. Любашенко О. В. Лінгводидактичні стратегії: проектування процесу навчання української мови у вищій школі: моногр. Ніжин : Аспект – Поліграф, 2007 . 296 с.
10. Солдатенко М. Методологічні аспекти організації самостійної пізнавальної діяльності студентів. Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал. 2002. Вип.2. С.24-30.

References:

1. Aleksyuk A.M. (1993). Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv v umovakh intensyfikatsii navchannia [Organization of students' independent work in the conditions of intensification of learning]. K., 245 p.
2. Holub N. B. (2008). Samostiina robota studentiv z rytoryky [Independent work of students in rhetoric]. Cherkasy: Brama – Ukraina, 232 p.
3. Zayka N.V. (1991). Psykholohycheskye voprosy orhanyzatsyy samostoiatelnoi raboty studentov v vuze [Psychological issues of organization of independent work of students in high

school]. Kharkov: KhHU, 128 p.

4.Zymniaia Y. A. (1997). Pedagogicheskaia psikhohyia [Pedagogical psychology]. Rostov n/D.: Fenyks, 480 p.

5.Kalashnyk N. H., Verhel V. L. (2005). Samostiina robota – potuzhnyi zasib suchasnoi osvity i vykhovannia [Independent work - a powerful tool for modern education and upbringing]. Zaporizhzhia: Zaporiz. nats. un-t, 326 p.

6.Kniazian M. O. (2006). Samostiino-doslidnytska diialnist maibutnoho pedahoha: struktura, funktsii, zasoby aktyvizatsii [Independent research activity of the future teacher: structure, functions, means of activation]. Izmail : Smil, 136 p.

7.Kozakov V.A. (1990). Samostiina robota studentiv yak dydaktychna problema [Independent work of students as a didactic problem]. K., 62 p.

8.Kozakov V. A. (1991). Teoryia y metodyka samostoiatelnoi raboty studentov. avtoref. dys. ... dokt. ped. nauk: 13.00.02 [Theory and methodology of students' independent work. author's abstract. diss. ... Doc. ped. Sciences: 13.00.02.]. Kyev, 44 p.

9.Liubashenko O. V. (2007). Lihvodidaktychni stratehii: proektuvannia protsesu navchannia ukrainskoi movy u vyshchii shkoli [Lingvodidactic strategies: designing the process of teaching the Ukrainian language in higher education]. Nizhyn : Aspekt – Polihraf, 296 p.

10. Soldatenko M. (2002). Metodolohichni aspekty orhanizatsii samostiinoi piznavalnoi diialnosti studentiv [Methodological aspects of the organization of students' independent cognitive activity]. *Continuing Professional Education: Theory and Practice: Journal of Methodology*, Issue 2, pp. 24-30.

Abstract. *The article describes the scientific sources on the problem of the preparation of the future higher school teacher for the organization of the independent work which present theoretical and methodological foundations of the independent work in the educational process and certify the mechanism of its transfer into the real educational and professional context. It is accented that the independent work creates conditions for the actualization of different types and ways of self-activity and self-actualization, self-organization of the student's individuality.*

Key words: *independent work, educational activity, students, higher school teachers, higher education establishments.*

Науковий керівник: д.п.н., проф. Завгородня Т. К.

Стаття надіслана: 25.09.2019

© Пазяк М.І.